

verjetno lahko pričakujemo, da bodo že čez nekaj let več prevodov napisali računalniki kot prevajalci. To seveda velja za bolj razširjene jezike, pri slovenščini smo še daleč od tega. Veliko besedil bo treba prevesti pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo in ob njenem vstopu vanjo, zanimivo pa bo videti, kako se bodo tega lotili in kakšne izkušnje si bodo pridobili v Službi Vlade RS za evropske zadeve.

Morda bo k hitrejšemu razvoju strojnega prevajanja prispeval internet. Za zdaj je večina besedil v internetu v angleščini, pričakujemo pa lahko, da bo prej ali slej večina uporabnikov interneta z neangleškega govornega območja. Kdor bo tem ljudem zagotovil kolikor

toliko razumljive in ne predrage prevode v njihov materni jezik, bo verjetno pobral ogromne dobičke.

Lokacije na internetu

Globalink: <http://www.globalink.com>

Program Comprendre: <http://comprendre.globalink.com/beta/>

(Ob izidu revije ta lokacija morda ne bo več dosegljiva, zato za izhodišče vzemite prejšnji naslov.)

Systran: <http://babelfish.altavista.digital.com/cgi-bin/translate?>

<http://www.systransoft.com/>

Anica Rant

Poklic »prevajalec« oziroma imam šifro poklica, torej sem

Povzetek

Prevajalec ali tolmač kot poklic. Kako ga opredeliti? Kaj dela prevajalec ali tolmač in kako to postati? Govorimo o književnih, tehniških ali znanstvenih prevajalcih ter o sodnih, simultanih in konferenčnih tolmačih. Kaj imajo skupnega in kakšne so razlike med njimi?

Summary

Translator or Interpreter – as an occupation. How to define it? What is his/her scope of work, and how to become one? We speak about literary, technical or scientific translators; and about court, simultaneous and conference interpreters. What do they have in common and what are the differences?

Pred časom je Republiški zavod za zaposlovanje (RZZ) DZTPS poslal dopis, v katerem nas je poprosil za sodelovanje pri pisanju opisov poklicev. Seveda dopis ni bil poslan po naključju. RZZ v okviru tehnične pomoči PHARE pripravlja podlago za delovanje prvega centra za informiranje in poklicno svetova-

nje. Namen centra je zagotavljati objektivne informacije o svetu dela in izobraževanja.

Vsi občutimo, da se svet okoli nas spreminja, da se je spremenil način zaposlovanja. Nič več ni dovolj končati šolo, poiskati zaposlitev (v enem od velikih podjetij, na primer) in morda kdaj pozneje službo zamenjati, ker

drugod dobiš boljšo plačo ali ugodno posojilo. Ugodna posojila so stvar daljne preteklosti in celo druge države. Podjetja so propadla, se razdrobila, nastala so nova, zamenjala so lastništvo, spremenil se je način dela. Marsikdo je izgubil zaposlitev, še več pa je mladih, ki šele stopajo na poklicno pot. Stalnic iz preteklosti ni več, za vstop v svet nenehnega prilagajanja pa so potrebne informacije. Kaj bom delal, če se odločim za ta in ta poklic? Kakšne sposobnosti so potrebne? Kakšna izobrazba? Kje vse se lahko zaposlim?

Dopis RZZ pa nam je povedal še nekaj. Prevajalci nimamo niti svoje šifre poklica. Naš poklic se uvršča nekam med tajniška opravila.

In potem je UO ustanovil komisijo.

Torej, kaj pomeni poklic »prevajalec/prevajalka«? SSKJ pravi: »prevajalec: kdor se (poklicno) ukvarja s prevajanjem«. Predvsem nas zanima beseda v oklepaju: poklicno. Kako opredelimo osebo, ki se poklicno ukvarja s prevajanjem?

Glede na predmet in način dela lahko prevajalce razdelimo takole:

A) prevajalci

a) strokovni prevajalci – samostojni ali zaposleni

b) književni prevajalci – samostojni ali zaposleni

B) tolmači

a) sodni tolmači – samostojni ali zaposleni

b) konferenčni prevajalci – samostojni ali zaposleni

A) Prevajalci

a) Strokovni prevajalci

Osnovna dejavnost prevajalca je prevajanje različno dolgih besedil v ciljni jezik. Prevajalec napravi grob prevod, nato pa ga popravlja in izboljšuje do želene kakovosti in oblike. Pri tem je potrebna jezikovna in stvarna natančnost, da se ohrani pomen izvirnika in s tem čim večja terminološka in pomenska enakovrednost besedil. Pri svojem delu uporablja

leksikone, strokovno literaturo, dvojezične slovarje z različnih področij, kot so naravoslovje, tehnika, medicina, pravo itd. V podjetjih prevaja korespondenco, sodeluje pri sklepanju pogodb in pogajanjih, pri izdelavi uvozno-izvozne in tehnične dokumentacije. Zaposleni prevajalec glede na to, kaj je predmet dela podjetja, v katerem je zaposlen, lahko prevaja strokovno literaturo, knjige, časopisne članke, različno dokumentacijo v zvezi z opremo, pogodbe itd. Po potrebi da prevedeno besedilo lektorirati. Samostojni strokovni prevajalec mora znati pridobivati poslovne partnerje. Pred sprejetjem naročila se mora dogovoriti o vseh pogojih dela: kakovosti prevoda, roku izdelave, ceni in roku plačila. Pri pogajanjih so mu v pomoč priporočila društva prevajalcev glede cene avtorske strani prevoda. Njegova poslovna uspešnost je odvisna od kakovosti in pravočasnosti opravljenega dela ter od spretnosti pri pridobivanju naročil in od občutka za pravo mero pri zaračunavanju storitve.

Strokovno prevajanje je zahtevno opravilo, saj mora prevajalec imeti široko splošno izobrazbo in biti tudi specializiran za posamezna področja dela. Dodatna težava pri prevajanju v slovenščino in iz slovenščine je pomanjkanje slovarjev in podobne literature. Ker je izredno malo specializiranih strokovnih enojezičnih in dvojezičnih slovarjev in zaradi izredno hitrega napredka in s tem pojavljanja novih izrazov na vseh področjih, si morajo prevajalci pomagati, kakor vedo in znajo. Tako pogosto ne moremo več govoriti o prevajanju, ampak o raziskovalno-terminološkem delu. T. i. zasebni glosarčki so najpomembnejši vir strokovnih terminov vsakega prevajalca, drugi vir so stiki s prevajalci in strokovnjaki. V slovenskih razmerah je strokovno prevajanje zelo težko intelektualno delo, veliko težje kot pri narodih z bolj razširjenim jezikom, in ga je nemogoče primerjati z delom npr. nemškega ali italijanskega prevajalca. Primerjava je možna samo z delom prevajalcev, ki prevajajo enako razširjene jezike, kot je slovenščina.

b) Književni prevajalci

Književni (ali literarni) prevajalci se bistveno razlikujejo od strokovnih prevajalcev. Bistvo strokovnega prevajanja je v prevodu ohraniti pomen besedila iz izvirnika in s tem doseči čim večjo terminološko in pomensko enakovrednost besedila v obeh jezikih.

Cilj književnega prevajanja je lepota, približevanje notranjemu čutenju pisatelja izvirnika, odsev načina razmišljanja, govorjenja, občutenja in stanja družbe v času pisanja književnega dela, zato mora imeti književni prevajalec čut za literarno umetnost – večinoma so tudi sami umetniki. Književni prevajalci prevajajo romane, eseje, gledališke igre, scenarije (za sinhronizacijo) za radio in TV itd. ter druga dela s področja literature in kulture nasploh. Pri prevajanju za radio in TV lahko prevajalec prevaja neposredno posnetek s traku, če rokopisa ali drugega pisnega vira ni.

Književne prevajalce z drugimi povezuje prevajanje kot prenos sporočila v drug jezik ob upoštevanju drugačne kulture, navad, načina razmišljanja, življenja. Premoščanje jezikovnih ovir pri komunikaciji v najširšem smislu – to je naloga, ki je skupna vsem prevajalcem.

B) Tolmači

Bistvo tolmačenja je, da tolmač govorno besedo prevaja v drug jezik ali pisna besedila govorno prevaja. Ne more uporabljati pripomočkov, npr. slovarjev, ali sproti preučevati strokovne literature. Dela lahko v mednarodnih organizacijah, na kongresih, konferencah, sestankih, pri meddržavnih dogovarjanjih vseh vrst, v pravosodju in državni upravi, kjer lahko tudi delno pisno prevaja, sodeluje pri poslovnih pogovorih in pogajanjih (sklepanje pogodb, pogovori s tujimi poslovnimi partnerji), pri televizijskih prenosih, poročilih. V praksi ni popolne ločitve med tolmači in prevajalci, saj tolmač lahko tudi pisno prevaja.

a) Sodni tolmači

Sodni tolmač je strokovni prevajalec, ki opravi izpit na ministrstvu za pravosodje (iz jezika in iz stroke) in dobi žig stalnega sodnega tolmača za posamezen jezik. Najpogostejše sodni tolmač tolmači samo en jezik, včasih tudi dva, le izjemoma tri jezike ali več. Tolmači na obravnavah na sodiščih, v notranjeupravnih organih in pri policijskih zaslišanjih. Sodni tolmač prevaja tudi pisno, listine in druga besedila. V tujini obstaja še podvrsta socialnega tolmačenja za pomoč tujcem – beguncem in brezposelnim; tovrstni tolmači tolmačijo pri uradnih organih in institucijah. Tega tolmačenja, vsaj v komercialnem smislu, pri nas še ni, pojavlja pa se kot brezplačna storitev. Bistvena razlika med delom sodnega tolmača in drugih prevajalcev je, da je sodni tolmač izprašani strokovnjak za jezik in s svojim podpisom in žigom potrjuje skladnost prevoda z izvirnikom. S tem nosi veliko odgovornost, zato je prisiljen vestno spremljati vse strokovne termine (v vseh jezikih, s katerimi dela) in jih zbirati. Sodni tolmači imajo pogosto kratke priročne glosarje strokovnih izrazov in pravo zbirko vzorcev različnih dokumentov v tujih jezikih, v katere ali iz katerih prevajajo.

b) Konferenčni prevajalci

Konferenčni prevajalec prevaja simultano ali konsektivno z vseh področij mednarodnih odnosov: politike, gospodarstva, uprave, znanosti in raziskovanja, medicine, tehnike, umetnosti, literature (protokolarno prevajanje predsedniku države, vlade in parlamenta ter pri obiskih najrazličnejših delegacij, tolmačenje predavanj ter vse vrste tolmačenja za potrebe gospodarstva). Simultani prevajalec sedi v zaprti kabini in izvirni govor posluša prek slušalk. Sproti ga prevaja v ciljni jezik, tako da poslušalec povedano hkrati – simultano – sliši prek svojih slušalk. Posebna oblika je šepetanje – prevajalec šepetaje prevaja sosedu

ali sosedom. Konsekutivni prevajalec delo opravlja ob govorniku: medtem ko govorec pove stavek, odlomek ali celoten govor, poslušča, nato pa povedano prevede. Pri tem si pomaga s kratkimi zaznamki na papir. Konferenčno tolmačenje je najvišja stopnja dela v tem poklicu. Praviloma se vsi konferenčni tolmači šolajo na visokih šolah in fakultetah za prevajanje in tolmačenje v tujini – v Avstriji, Nemčiji, Švici, Italiji. Simultano in konsekutivno prevajanje se šteje za eno najtežjih intelektualnih opravil sploh, zato je selekcija vedno zelo stroga. Le malo tistih, ki končajo ustrezne šole v Evropi, se pozneje uveljavi in postanejo dobri konferenčni tolmači. Konferenčni tolmači praktično ne prevajajo več pisno, prevajajo le besedila, ki jih potrebujejo za pripravo pred večjimi tolmačenji. Njihov temeljni problem je terminologija, saj morajo v trenutku imeti pri roki pravi strokovni izraz. Sčasoma se specializirajo le za nekaj področij, kjer postajajo kar nekakšni strokovnjaki za terminologijo. Z leti jim tudi vse bolj uspeva naročnikom tolmačenja dopovedati, da z zadostno pripravo zelo vplivajo na kakovost tolmačenja. Za mednarodni kongres, na primer, je rok za izročitev gradiva tolmačem kar 14 dni.

Kje so potrebni prevajalci?

Prevajalci so potrebni povsod: v politiki, znanosti, državni upravi, tehniki, gospodarstvu, medicini, umetnosti, literaturi.

Način dela prevajalca

Prevajalec pri svojem delu uporablja računalnik, tiskalnik, modem, videorekorder, poznati mora različne urejevalnike besedil, razpredelnice, uporabljati elektronsko pošto, imeti možnost dostopa do interneta, uporablja leksikone, strokovno literaturo, slovarje in glosarje v knjižni ali elektronski obliki ter vse pogostejše informacijske, terminološke in prevajalske baze. Razvoj informatike je bistvenega pomena za olajšanje prevajalčevega dela.

Potrebna znanja in spretnosti

Prevajalci morajo imeti sposobnost jezikovnega izražanja, sposobnost logično-analitičnega razmišljanja (zlasti pri prevajanju težkih strokovnih besedil). Velik del zahtevnosti pomeni zahteva po strokovnem izpopolnjevanju vse življenje. Če ne razvija znanja po strokah in ne sledi razvoju strok, če ne sledi razvoju jezikov, ki jih prevaja, in če ne zbira strokovnih terminov, preprosto ne more več prevajati. Prevajalec mora znati uporabljati računalnik: urejevalnike besedil, elektronske razpredelnice, elektronsko pošto, znati mora dostopati v različna omrežja in do podatkovnih zbirk. Samostojni prevajalci morajo obvladati temeljna menedžerska znanja od pogajanj do vodenja poslovnih knjig. Popolnega izobraževanja v praksi ni ne za prevajalce ne za tolmače.

Poklic prevajalca je edini poklic, ki ga opravljajo ljudje z visoko izobrazbo, pri katerem vso kariero ni mogoče napredovati, in prevajalec ostane ves čas le prevajalec – z vedno več nakopičenega terminološkega in jezikovnega znanja. Izjema so zaposleni prevajalci v večjih podjetjih in prevajalskih podjetjih, saj ti sčasoma lahko napredujejo v glavne prevajalce ali vodjo prevajalcev.

Psihofizične sposobnosti, zdravstveno stanje

Prevajalec mora imeti sposobnost jezikovnega izražanja, sposobnost logično-analitičnega razmišljanja, psihofizično vzdržljivost, sposobnost pomnjenja (strokovne izjave v tujem jeziku). Tolmači morajo imeti jasen govor, psihofizično vzdržljivost (simultano prevajanje, prevajanje v različnih razmerah), dober spomin (nove besede), sposobnost, da so dalj časa zbrani.

Interesi in osebnostne lastnosti

Prevajalec mora biti komunikativen in se mora nenehno izpopoljevati. Pri delu s strankami oz. pri tolmačenju mora posebej skrbeti za osebno urejenost.

Možne oblike šolanja in usposabljanja za ta poklic

Za opravljanje poklica prevajalca se zahteva VII. stopnja izobrazbe. Pri nas do zdaj ni bilo študija, ki bi posameznika izobrazil za poklic prevajalca/prevajalke. V šolskem letu 1997/98 je začel delati Oddelek za prevajanje in tolmačenje pri Filozofski fakulteti v Ljubljani in leta 2002 že lahko pričakujemo prve diplomante, do leta 2010 pa tolmače in prevajalce, ki bodo izenačeni z diplomanti na tržaški ali graški univerzi, kjer je do zdaj obstajal najbližji specializirani študij prevajalstva in tolmačenja. Književno prevajanje navadno opravljajo diplomanti jezikovnih smeri na filozofski fakulteti. Pri strokovnem prevajanju pa so zastopani tudi diplomanti drugih visokih in višjih šol s področja naravoslovja, tehnike, medicine, ekonomije, prava itd., ki imajo potrebna jezikovna znanja in sposobnost izražanja. Izpopolnjevanje: potovanja v tujino, branje tujih časopisov, strokovne literature.

Delovne razmere

Prevajalec svoje delo večinoma opravlja v zaprtem prostoru in pretežno sede. Navadno dela sam in le redko v skupini. Tolmači svoje delo opravljajo v javnih prostorih, v stalnem stiku s stranko/strankami. Delo zaposlenega prevajalca je vezano na delovni čas, občasno je treba nujne prevode opraviti tudi zunaj de-

lovnega časa. Delo samostojnih prevajalcev ni časovno točno določeno in je odvisno od rokov, težavnosti besedil, potrebnega raziskovanja terminologije, npr. v knjižnicah, z obiski različnih ustanov itd.

Nevarnosti, možne poškodbe pri delu in zaščita pred tem

Največja nevarnost za prevajalce so zaradi pretežno sedečega dela okvare hrbtenice in s tem povezane nevšečnosti. Pred tem se je mogoče zavarovati oz. si položaj olajšati s pravilno izbranim stolom in mizo.

Možnosti zaposlovanja

Prevajalci se lahko zaposlijo v srednje velikih in velikih podjetjih (v gospodarstvu), državni upravi, prevajalskih podjetjih, založbah itd. Kot samostojni prevajalci delajo za naročnike z vseh teh področij, pa tudi za fizične osebe.

Zasluzek

Zasluzek zaposlenih prevajalcev določa kolektivna pogodba. Za samostojne prevajalce društvo prevajalcev izdaja priporočila glede cene prevoda za obračunsko ali avtorsko stran, ta pa je postavljena tako, da ob upoštevanju povprečne zmogljivosti prevajalca na mesec omogoča zaslužek, ki je približno primerljiv z zaslužkom zaposlenih prevajalcev.

Sergio Viaggio

Ali sme tolmač izboljšati izvirnik?

Povzetek

Prevajalec/tolmač se občasno znajde v položaju, ko ugotovi, da je izvirnik slab. Avtor meni, da prevajalec/tolmač takrat ne le *sme*, temveč *mora* storiti največ, kar more – torej *mora* biti prevod boljši od izvirnika.